

Üstün Yetenekli Çocuklara Verilen Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Murat GÖKDERE, *Uzm.*

Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Salih ÇEPNİ, *Doç. Dr.*

Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Atıf/©– Gökdere, M.& Çepni, S. (2003). Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (2), 93-107.

Özet– Bu çalışmada temel olarak üstün yeteneklilik ve üstün yetenekli çocuklara yönelik değer eğitimi üzerinde durulmuştur. Çalışma kapsamında üstün yeteneklilik, üstün yetenekli çocukların özelliklerinin değerler açısından önemi, üstün yetenekli çocuklara değer eğitimi için, nasıl ve hangi özelliklere sahip öğretmenler tarafından verilmeli hususları literatür destekli olarak tartışılmıştır. Yapılan tartışmalar ışığında üstün yetenekli çocukların eğitim programlarının hedefleri belirlenirken değer eğitimi boyutunun dikkate alınmasının bu çocuklardan azamî verimin alınmasında etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Oluşturmacı yaklaşımın ilkelerinin üstün yeteneklilerin eğitim ilkeleri ile paralellik göstermesi nedeniyle üstün yetenekli çocukların değer eğitiminde bu yaklaşımın esas alınması kazanımları artıracaktır. Oluşturmacı yaklaşımın esas alınması durumunda öğretmenin görev ve sorumlulukları artacaktır. Bu sebeple de üstün yeteneklilerin öğretmenlerinin seçiminde uluslararası uygulamalar dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler– Üstün Yetenekli Çocuklar, Değer Eğitimi, Öğretmen Özellikleri.

Toplumunu oluşturan bireyler çeşitli yetenek seviyelerine sahiptirler. Bunların yaklaşık % 95'i normal yetenek seviyesindeki bireylerdir.

değerler
eğitimi
dergisi

Bundan dolayı eğitim programları normal seviyedeki bireylerin ihtiyaçlarına göre plânlanmakta ve uygulanmaktadır. Geriye kalan % 5'lik grup bazı toplumlarda aynı programlar yolu ile eğitime çalışılmaktadır. Bu grup yetenek yönünden normalin üstündeki ve normalin altındaki bireylerden oluşmaktadır. Normalin altında yeteneğe sahip olan bireylerin yardıma ihtiyaçları olduğu düşüncesinden hareketle bir çok eğitim projesi gerçekleştirilmiş ve bu bireyler için özel eğitim programları hazırlanmıştır. Normal seviyenin üstünde yer alan bireyler için ise aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Fakat üstün yeteneklilerin eğitimi alanında ileri düzeyde bulunan bazı ülkelerde bu bireylerin normal düzeydeki çocuklardan farklı olarak sahip oldukları özellikler dikkate alınarak hazırlanmış olan farklılaştırılmış müfredat ve sistemler yardımı ile eğitim görmeleri sağlanmaktadır (Feldhusen, 1997; Renzulli, 1999). Bu çalışmada normal bireylere göre daha üst yetenek seviyesine sahip olan üstün yetenekli çocukların özellikleri, eğitim süreçlerinde değer eğitiminin önemi ve bu süreçte öğretmenlerin rolü üzerinde durulacaktır.

Üstün Yeteneklilik Nedir?

Genel olarak üstün yeteneklilik *ortalamanın üzerinde bir kabiliyet, yaratıcı düşünce ve görev sorumluluğunun bileşkesi* olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, kişide var olan bu yeteneklerin o kişinin yaşamı boyunca kademeli olarak ortaya çıkabileceği bilinmektedir (Csikszentmihalyi & Robinson, 1986). Feldhusen'e göre ise üstün yeteneklilik; *genel kabiliyetler, kişisel düşünce ve motivasyonun bir bileşkesidir*. Kişilerde var olan bu üstün yetenekler onların hayatını kolaylaştırır, daha güvenilir, daha sağlıklı ve daha etkin olmasını sağlar ve kişiyi yüksek seviyede beceri gerektiren konulara götürür (Feldhusen, 1986). Üstün yetenekli çocuklar sahip oldukları yüksek potansiyelin yanı sıra çeşitli özellikler yönünden de akranlarından farklılık arz etmektedirler.

Üstün Yetenekli Çocukların Belli Başlı Özellikleri

Üstün yetenekli çocukların sahip oldukları özellikleri genel olarak beş alt başlık altında toparlayabiliriz. Bunlar sırası ile (i) bedensel,

(ii) zihinsel, (iii) yetişkinlikle ilgili, (iv) kişisel, (v) sosyal özelliklerdir. Bu özelliklerin bir çoğu değer eğitimi ile ilgili özelliklerdir. Fakat çalışma kapsamında değer eğitimi ile doğrudan ilişkili olan özellikler üzerine odaklanılacaktır.

Üstün yetenekli çocukların benlik kavramı yaşitlarından daha gelişmiştir (Enç, 1973). Bazı üstün yetenekli çocuklarda bu özelliğin fazla gelişmiş olması bazen aşırı bencillığe yol açmaktadır. Öğrencide meydana gelen bu aşırı bencillik arkadaşları ile ilişkilerini negatif yönde etkileyecektir.

Üstün yetenekli çocuklar arkadaşları arasında popülerdir. Bu özelliğin bir sonucu olarak her zaman takdir edilmeyi ve ön planda olmayı yeğlemesi gibi bir problemle karşı karşıyadırlar. İşlerini zevk alarak yaparlar, okulu severler, grup içinde liderdirler. Bu özelliklerin bir sonucu olarak, bireysel hareket etme ve oyunlarında hayali arkadaş oluşturma yoluna gitme gibi davranış bozuklukları görülmektedir (Özsoy, Özyürek & Eripek, 1998).

Üstün yetenekli çocuklar çoğunlukla kendilerinden çok büyük çocuklarla oynarlar. Kitaplar, deney araçları, resim ve müzik aletleri ile vakit geçirmeyi, diğer çocuklarla oynamaya tercih ederler. Çalışkanlık, işi üzerinde dikkatini toplayabilme, irade gücü, başarısızlık durumunda ısrarcılık, güvenilirlik, neşelilik, görev sorumluluğu alabilme, cesaret, öfkesini tutabilme, duygularını denetleyebilme, davranışların kontrolü, şahsi teşebbüs gibi özellikler açısından genellikle akranlarından daha üst seviyede oldukları bilinmektedir (Feldhusen, 1997; Renzulli, 1999).

Üstün yetenekli çocuklarda, sahip oldukları bu özelliklerden dolayı diğer çocuklara oranla okul disiplinsizliği, suç ve saldırgan davranışlar çok daha az görülmektedir. Az da olsa aralarında rastlanan kişilik ve uyum problemleri öncelikle geldikleri aile çevrelerinin özellikleri ile ilgilidir. Bazı hallerde olağanüstü anlık güçlerinin tanınıp anlaşılmasını da uyum ve gelişim zorluklarının ortaya çıkabilmesine sebep olabilmektedir.

Yetişkinlik çağlarında akıl sağlığı ve sosyal uyum yönünden durumlarının doyurucu olduğunu gösteren araştırmalar vardır. Evlenme oranlarında normale aykırı bir durum yokken boşanma oranının düşüklüğü dikkat çekmektedir. Bu bireyler buldukları statü açısından ya-

şantılarının ilerleyen yıllarında genellikle toplumun üst kademelerinde yer almaktadırlar (Enç, 1973; Özsoy, Özyürek & Eripek, 1998).

Akranlarından bir çok yönden farklılık gösteren üstün yetenekli çocukların eğitimi hususunda bir biri ile uyuşmayan iki farklı fikir mevcuttur. Bunlardan birincisi bu çocukların hangi şart altında olursa olsunlar bir şekilde kendilerini gösterecekleri ve yeteneklerini geliştirmek için fırsatlar elde edecekleri fikridir. İkincisi ise üstün yetenekli çocukların sahip oldukları potansiyelin en üst seviyeye çıkartılması ve en üst seviyede verimin alınabilmesi için bu çocukların mutlaka özel eğitim programları ile eğitilmesi gerektiği fikridir. Dolayısıyla “Üstün yetenekli çocuklar niçin özel eğitime gereksinim duyarlar?” sorusuna cevap aranmalıdır.

Üstün Yetenekli Çocuklar Niçin Özel Eğitime Gereksinim Duyarlar?

Üstün yetenekli çocuklar yukarıda belirtilen özelliklere ve bunları geliştirebilecek potansiyele sahip bireylerdir. Bu çocuklar normal programlar yolu ile sağlanamayabilecek geniş kapsamlı eğitim olanaklarına ihtiyaç duyarlar (Renzulli & Reis, 1985). Bu sebeple üstün yeteneğe sahip olan bu çocuklara sahip oldukları bu potansiyelleri geliştirebilmeleri için fırsatlar sunulmalıdır. Aksi takdirde bu çocuklar normal sınıflarda yetenekleri fark edilemeden oturacaklardır. Nitekim bu özelliklere sahip çocukların bazıları kendilerine çok basit gelen konuları arkadaşlarının öğrenmelerini beklemekte, bazıları da bu duruma dayanamayıp sınıf ortamında huzursuzluk çıkarmaktadırlar. Çoğu üstün yetenekli çocuk okuldaki bu ortama katlanamamaktadır. Bazı üstün yetenekli çocuklar zihinsel veya sanatsal alandaki yeteneğinden kaynaklanan ihtiyacını ailesinin imkânlarını kullanarak gidermeye çalışmaktadır. Ailesinin imkânı kısıtlı olanlar ise potansiyellerini kullanamamaktadırlar. Bu sebeptendir ki toplumun her kesimindeki üstün yetenekli çocuğa özel eğitim imkanı sağlanmalıdır. Bu imkânlar neler olmalıdır? Dünyada üstün yetenekliler için hazırlanmış bir çok eğitim modeli mevcuttur. Bunlara örnek olarak Özerk Öğrenme Modeli (*Autonomous Learning Model*) (Betts, 1986), Üç Aşamalı Zenginleştirme Modeli (*Three-stage Enrichment Model*) (Feldhusen & Kolloff, 1986) ve Zenginleştirici Öğrenme Hizmetleri (*Learning Enrichment Service/LES*) (Clifford, Runions & Smyth, 1986) sayılabilir

Ülkemizde ise üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili olarak 1950'li yıllardan bu yana sürekli olmayan çalışmalar yapılmış olmasına rağmen bu alanda sistemli ve geniş kapsamlı bir çalışma ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1993 yılında başlatılmıştır. Bu proje çerçevesinde 2003 yılı itibarıyla on yedi Bilim Sanat Merkezi açılmıştır. Bu merkezlerin onunda üstün yetenekli çocuklar hâlen eğitim görmektedirler (Gökdere & Küçük, Basımda). Ülkemizde geç kalınmış olsa bile dünyada oldukça önemli mesafe kaydedilmiş olan üstün yetenekli çocukların eğitiminde değer eğitimi konusunun önemi acaba nedir? Bu çocukların değer eğitimi alması veya almaması durumunda karşılaşılabilecek durumlar nelerdir? Bu ve benzeri sorular, üzerinde durulması gereken önemli hususlardan bazılarıdır.

Üstün Yetenekliler İçin Değer Eğitiminin Önemi

Değerler ilgili olduğu insan topluluğunun özelliğine göre *ailevi değerler*, *toplumsal değerler* ve *bireysel değerler* olarak sınıflandırılabilir (Winter, Newton & Kiripatrick, 1998). Aile çocuğun doğuştan üyesi olduğu en küçük toplumsal kurumdur. Çocuk ilk toplumsal davranışı aile üyeleri ile etkileşime girerek, onları taklit ederek öğrenir. Çocuğun aile içinde kazandığı bilgi, tutum ve değerler sağlam temelli ve diğer değerler ile uyumlu ise çocuk hem okulunda hem de toplumda daha uyumlu ve daha başarılı bir birey olacaktır. Ailevi değerlerle bireyin sahip olduğu diğer değerler arasında bir çatışma söz konusu ise birey bundan olumsuz yönde etkilenecektir (Erden, 1998). Toplumsal değerler kategorisi ise gelenek, görenek, örf-adetler ve toplumsal kuralların bir çoğunu içine almaktadır. Toplumsal değerler yolu ile bireylerin ortak davranışlar sergilemeleri sağlanır, böylelikle toplumsal çatışmalar azaltılır ve toplumun sürekliliğini sürdürebilmesi sağlanır.

Değerlerin bir başka boyutunu bireysel değerler oluşturmaktadır. Bu değerler kişinin karakter özelliklerinin gelişiminde önemli rol oynar. Bireyde bu değerlerin yeterince gelişmemiş olması durumunda kişilik problemi ile karşı karşıya kalma riski söz konusudur. Bu durum öğrencinin başarı durumunu doğrudan etkileyecek, hatta belki örgün eğitim ortamından ayrılmasına neden olabilecektir. Örneğin ABD'nin

New York eyaletinde hazırlanan bir rapora göre lise düzeyinde çeşitli problemler yaşayarak okuldan ayrılan bireylerin %20'sini üstün yetenek potansiyeline sahip bireyler oluşturmaktadır (Davis & Rimm, 1994). Karakter özellikleri yönlerinden gelişmemiş ve öğretmenleri tarafından motive edilmeyen öğrenciden başarı beklemek bir tarafa örneğimizde de görüldüğü gibi çocuk tamamen “kaybedilebilir”.

Değerler her ne şekilde sınıflandırılırsa sınıflandırılınsın sosyal bir varlık olan insanın toplum ile uyumu ve bireylerin günlük yaşamlarındaki performanslarında doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olmaktadır. Üstün niteliklere sahip olan insanlar belli ölçüde bu değerlere sahip olsalar da bireysel farklılıklardan dolayı bazı problemlerle karşıya kalmaktadırlar. Üstün yetenekli çocukların bu değerlere mümkün olan en üst seviyede sahip olmaları toplumun ve bireylerin menfaati açısından önem taşımaktadır. Toplumun üyeleri olan insanlar bu değerlere kendi çabaları ile sahip olamazlar. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlakî kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması eğitim programlarının temel hedefleri arasında yer almalıdır (Ekşi, 2003).

İnsanların ve toplumların karşı karşıya kaldıkları problemlerin sayısı ve çeşidi her geçen gün artmaktadır. Örneğin geçtiğimiz yüzyılda yaşayan bireyler çevre problemleri, teknolojik suçlar, nükleer savaş gibi problemlerle karşılaşmamışlardı. Fakat günümüzde bunlar, acil çözüm bulunması gereken problemlerin başında gelmektedir. Bu türden problemlerin çözümü ancak sosyal bilimler ve fen bilimlerinin iş birliği ile mümkün olacaktır (McGregor & Harmon, 2001). Bu iş birliği ve disiplinler arası denge üstün yetenekli çocukların eğitim programlarına yansıtıldığında bu problemlere çözüm bulabilecek bireyleri yetiştirmek de daha seri olacaktır. Bu dengenin oluşmasında etkili ve önemli faktörlerden birisi de değerlerin, eğitim programının bir bileşeni olarak kabul edilmesidir (Fichtman & Carol, 1991; Thorkildsen, 1994). Değerler eğitimine gereken önemin verilmemiş olması nedeni ile bu türden problemlere etkili çözüm önerileri getirilememiştir (McGregor & Harmon, 2001). Bir örnek olarak zikrettiğimiz bu argümandan da çıkarılabileceği üzere üstün yetenekli çocukların mevcut potansiyellerinin gelişiminde ve etkili kullanımında değerler eğitimi önemli bir yere sahiptir.

Bilindiği üzere akademik eğitimde hedeflenen kazanımlar belirli programlar dahilinde ve sistemli bir şekilde öğrencilere kazandırılabilir. Değer eğitiminde ise öğrencilere ya değer eğitimi programlarının uygulanması ile ya da hedeflerin tüm okul programına yayılması ile hedeflenen davranışlar kazandırılmaya çalışılmaktadır (Ekşi, 2003). Üstün yeteneklilerin yapısında çoğunlukla var olan *kurallara ve baskıya karşı koyma eğiliminden* dolayı normal eğitim kurumlarında bu çocuklar bazen uyumsuzluk ya da akademik bilgi eğitimine direnç gösterebilmektedirler (Enç, 1973; Renzulli, 1999). Hedeflenen zamanda kazandırılmak istenen akademik bilgiyi, öğrenci eğitim yaşantısının başka bir aşamasında bireysel farklılığı sayesinde kazanma şansına sahiptir. Fakat değerlerin öğrenciye zoraki kazandırılmaya çalışılması durumunda, öğrenci bu zorlamaya negatif yönde tepki gösterecektir. Belki de kazandırılmak istenen özelliğe tepki olarak zıt bir özellik kazanacaktır. Dolayısıyla değer eğitiminde hedeflenen istendik davranışların öğrenciye kazandırılması zorlaşacaktır.

Yapılan çalışmalar üstün yeteneklilerin zihinsel kapasitelerinin yanı sıra, bazı değerler, karakter ve kişilik özellikleri yönlerinden de akranlarından daha üst seviyede olduklarını ortaya koymuştur (Witty, 1963; Gross, 1998; Renzulli; 1999). Fakat bu, üstün yetenekli çocuklar bu özellikler yönünden yeterlidir ve böyle bir eğitim almalarına gerek yoktur, anlamına gelmez. Yapılan çalışmalar üstün yetenekli çocukların değerler ve karakter özellikleri yönlerinden belli bir seviyede olmalarına rağmen bazılarının az da olsa küstahlık, dik başlılık gibi ahlakî hususlarda problemler yaşadıklarını vurgulamaktadırlar (Wity, 1963; Enç, 1973).

Üstün yetenekli çocuklar var olan özelliklerinden dolayı toplumda rağbet görseler ve ilgi odağı olsalar da bazen toplum ve toplumun üyeleri ile uyum problemi yaşayabilmektedirler. Özellikle öğrencilik dönemlerinde yapılan sınıf atlattırma uygulamasının düzenli ve programlı bir şekilde yapılmaması neticesinde öğrenci uyumsuzluk problemi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu problem de -doğal olarak- çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Zira böylesi bir durumda bu çocuklar, hem eski sınıflarındaki akranları ile ilişkilerini koparmakta hem de kendilerinden fiziksel olarak daha üst seviyedeki çocuklarla iletişim kurmakta zorluk çekmekte (Çepni & Gökde-

re, 2002), yapısı gereği akranlarının oynadığı oyunlardan ve ilgilendikleri şeylerden zevk alamamaktadırlar. Bu sebeple de daha üst yaş gruplarındaki çocuklarla arkadaşlık yapmak için çaba harcamaktadırlar. Fakat üst yaş gruplarındaki çocuklar çeşitli nedenlerden dolayı üstün yetenekli çocuklarla diğer arkadaşları ile olan seviyede ilişki kuramamaktadırlar (Özsoy, Özyürek & Eripek, 1998). Buradaki uyum probleminin kaynağı, üstün yetenekli çocuk değil, onun arkadaşlık kurmak istediği daha üst yaş grubundaki çocuklar olmaktadır.

Görüldüğü gibi üstün yetenekli çocukların eğitiminde karşılaşılmaması muhtemel problemler oldukça fazladır. Bu sebeple bu çocukların eğitim alanı bir mayın tarlasına benzetilebilir. Bu süreçte çocuklara iyi bir eğitim verilirse hem mevcut potansiyellerini geliştirme fırsatı verilecek hem de problemlerle dolu bir eğitim sürecinde zarar görmemeleri sağlanacaktır. Üstün yetenekli çocuk, bu süreçten başarılı bir şekilde geçmek için profesyonel yardıma ihtiyaç duyacaktır. Bu çocuklara iyi ve etkili yardım yapılması noktasında eğitim sürecinin vazgeçilmez unsuru olan öğretmen faktörü karşımıza çıkmaktadır. Üstün yetenekli çocukların eğitiminde önemli bir faktör olan öğretmenler hangi özelliklere sahip olmalıdırlar?

Öğretmenlerin Sahip Olması Gereken Özellikler

Bilindiği üzere eğitim-öğretim sürecinde okulda öğretmenden daha önemli bir faktör olmadığı bir çok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Çepni & Akdeniz, 1996; Çepni, Gökderede & Küçük, 2002). Üstün yetenekli çocukların akranlarından farklı olarak bazı özelliklere sahip olmaları nedeniyle üstün yetenekli çocukların öğretmenleri de diğer öğretmenlerden farklı özelliklere sahip olmalıdırlar (Feldhusen, 1997; Gökderede & Küçük, basımda). Üstün yeteneklilerin eğitiminde kullanılan modeller her ne kadar öğrenci merkezli bir yaklaşıma dayalı olsalar bile, öğretmenin yükü normal eğitim kurumlarına oranla daha fazla olmaktadır (Diffily, 2002). Öğretmenler üstün yetenekli çocuklar için amaç belirler, değerlerin oluşumuna yardım eder, öğretim yöntem ya da stratejileri seçer ve belki de en önemlisi çocuklara örnek teşkil eder (Feldhusen & Wyman-Robinson, 1980).

Öğretmen ve yöneticilerin, teorik yaklaşımları ve bunların sınıf içindeki sonuçlarını bilmelerinin önemi büyüktür. Çünkü aşırı derecede iyimser ve gerçek dışı beklentiler üstün yeteneklilerin eğitiminde en az olumsuz tutumlar kadar zararlıdır. Öğretmenlerin belirli bir konuda grup dinamiği becerilerine sahip olmaları, ileri düzeyde teknik strate-

Öğretmen özelliği	Öğrenciye kazandıracığı nitelik
Öğrenci bakış açısından olaylara bakabilme	Bireye saygı
Öğrenciye karşı olan tutumlarını onun özelliklerine göre belirleyebilme	Bireye saygı
Güvenilir bir yapıya sahip olma	Güvenilirlik
Öğrenciyi sıcak ve arkadaşça yaklaşabilme	Sevecenlik
Farklı düşünce ve fikirleri hoşgörü ve sabır ile dinleyebilme	Hoşgörü, saygı
Öğrencinin yaptığı yanlışlara yapıcı bir tarzda yaklaşabilme	Hoşgörü
Öğrenciyi herhangi bir kişi olmaya zorlamama	Hoşgörü, şeffaflık, bireye saygı
Öğrenciyi başkaları ile kıyaslamama	Bireye saygı
Kendi fikir ve inançlarını sınıf ortamına taşımama	Tarafsızlık
Öğrencilerine karşı içten ve samimi olduğunu hissettirme	Sevgi ve şefkat, samimiyet
Olduğu gibi görünmeye çalışma	Dürüstlük, gerçekçilik
Bilmediği bir konuyu açık olarak söylemekten kaçınmama	Dürüstlük
Başarıya ulaşmak için yüksek derecede çalışma isteğine sahip olma	Çalışkanlık
Gerektiği kadar yargılayıcı ve eleştirici olma	Eleştirel düşünme
Öğrencinin bireysel problemleri ile ilgilenme	Bireye saygı
Olaylara çok boyutlu bakabilme	Esnek düşünebilme
Ayrıntıları inceleme ve bilinmeyeninin üzerine gitme	Merak, cesaret, talepkârlık
Olaylara ön yargısız yaklaşabilme	Tarafsızlık
Tarafsızlık ilkesine uygun hareket etme	Tarafsızlık, dürüstlük
Kendi fikrinin yanlış olduğunu fark ettiği zaman fikrinde ısrarcı olmama	Esnek düşünebilme
Başarısızlık durumunda bile yılmadan yeni çözüm yolları arama	Israrcılık, çalışkanlık
Özverili davranabilme	Özveri

jiler kullanmaları, araştırma eğiliminde olmaları ve bilgisayar teknolojisine ilişkin bilgilere sahip olmaları gerekmektedir (Rogers, 1989).

Fen alanında üstün yeteneklilere ders verecek öğretmenlerin öğrenme ortamındaki rolleri, yapılan bir çalışmada (Kampfer, Horvart, Keleinert & Kearns, 2001) şu şekilde sıralanmaktadır: *Model, değer eğitimcisi, ilgi uyandırıcı ve fonksiyonel değerlendirici*. Değer eğitimcisi olarak öğretmen, öğrencinin toplumsal, kişisel ve ailesel değerleri keşfetmesine rehberlik yapan birey olmalıdır. İlgi uyandırıcı olarak, ilgi pırıltılarını uyarır ve geliştirir. Fonksiyonel değerlendirici rolünde öğretmen üstün yetenekli çocukların kavrayış hızını ve düzeyini, öğrenme stilini ve tercihlerini bir bütün olarak dikkate alır. Öğretmenlerin üstün yetenekli çocukların bilim adamları olarak büyümelerini sağlayacak olan performansları ve performans düzeyleri konusunda geri bildirimde bulunması gerekmektedir.

Üstün yetenekli çocukların öğretmenlerinin, öğrenciler için model teşkil ettiği göz önüne alındığı zaman bu öğretmenlerin sergiledikleri davranışların ve sahip oldukları özelliklerin öğrencilere yansımaları üzerinde durulması gerekmektedir. Feldhusen'in (1997) üstün yeteneklilerin öğretmenlerinde olması gereken özellikleri irdelediği çalışmasından hareketle değer eğitimi ile ilgili bazı öğretmen özellikleri seçilmiş ve öğrencinin öğretmeni bir model olarak benimsemesi durumunda bu özelliklerin öğrenciler üzerine ne şekilde yansıyacağına ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi üstün yeteneklilerin öğretmenlerinde olması gereken özellikler eğer istenirse öğretmen tarafından hem eğitim sürecinin veriminin artırılmasında hem de çalışkanlık, tarafsızlık-dürüstlük, saygı, sevgi, hoşgörü, özveri gibi değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesinde kullanılabilir.

Üstün yeteneklilerin öğretmenlerinin *değer eğitimcisi rolüyle* anlatılmak istenen, öğrencilere sıfırdan belirli davranışların kazanımını sağlamak anlamında değildir. Burada öğretmenin rolü üstün yetenekli çocuklarda var olan değerlere zarar vermeden, bir uyum problemi çıkarmadan bu değerlerin oluşumuna (değerleri keşfetmesine) yardımcı olmaktır. Burada öğretmenin rolü oluşturmacı yaklaşımdaki öğretmen rolüne benzemektedir.

Oluşturmacı öğrenme (constructivism) kuramı, temelde öğrencilerin mevcut bilgilerini kullanarak yeni bilgi edinmelerini, öğrenmeyi ve kendine özgü bilgi oluşturmayı hedefleyen bir öğrenme kuramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle de, bireylerin sahip olduğu bilgi ve deneyimlerinden elde ettiği bilgileri zihinlerinde yapılandırarak fikir ve düşünce üretmeleri oluşturma kavramıyla açıklanmaktadır. Bu kuramın dayandığı temel noktalar ise aşağıdaki gibi özetlenebilir (Brooks & Brooks, 1993).

Bu yaklaşımda, bilginin öğretmen tarafından özümletilmesinden ziyade öğrencinin zihninde yeni bilginin yapılanması önemlidir. Öğrenciler bir olayı ya da kavramı kendi kendilerine keşsettiklerinde daha çok heyecan duydukları için yeni bilgiyi daha iyi hazmederler ve farklı yerlerde kullanabilirler. Dolayısıyla bu süreçte öğretmenin rolü değerleri öğrencinin keşfetmesine yardımcı olmaktır.

Bu öğrenme sürecinde öğretmenin temel işlevi, öğrencilerin aktif katılımı için yardımcı olmak ve onların önceki bilgileri ile anlamlı bağlar kurmalarını sağlamaktır. Bu temel işlevi yerine getirebilmek için öğretmen öğrenciye rehberlik eder, cesaret verir, öğrenciyi eleştirel düşünmeye teşvik eder, öğrenme esnasında analiz, sentez yapmaya yönlendirir.

Bu yaklaşımda zaman sorunu diye bir problem öğretmen tarafından hissedilmemeli, nitelik ön plana çıkartılmalıdır. Plân esnek olmalıdır. Plânda hedefler ve içeriğin ana teması belirlenmelidir. Ancak içeriğin öğrencilere göre değişebileceği öngörülmelidir.

Öğrencide mevcut olan potansiyel üzerine yeni değerlerin kazanımını sağlamak eğer negatif değerler varsa onları yapıcı bir yöntem izleyerek düzeltmek öğretmenin temel rolleri arasında yer almalıdır. Bu süreçte oluşturmacı yaklaşımın kullanılması kazanımların daha kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi üstün yeteneklilerin eğitim ilkeleri ile oluşturmacı yaklaşımın temel ilkeleri arasında çok büyük oranda bir uyum söz konusudur. Bu sebeple üstün yetenekli çocukların değer eğitiminde oluşturmacı yaklaşımın esas alınması kazanımların etkililiği ve kalıcılığı açısından önem taşımaktadır. Yapılan tespitler neticesinde öğretmenin üstün yetenekli çocukların eğitim sürecinde önem-